

پښتو او د ژباړې اړتيا

Ketabton.com

صالح محمد صالح

سریزه:

ژباړه د هرې ژبې لپاره د یوې سترې روزونکې او مرستیالې په کچه ارزښت لري، هره ژبه د ژباړې په مرسته هم ژوندۍ پاتېږي، هم په پوهنیز، ټولنیز، ښوونیز او فرهنګي ډګر کې ځان ته د پرمختګ لاره اواروي. اوس ځینې ملتونه د ژباړې د ارزښت له مخې دومره وینس او هڅاند شوي، چې هر ارزښتمن کتاب په خپله ژبه ژباړي او خپروي یې. پرته له دې چې مذهبي، فرهنګي او ټولنیز توپیر د هغوی لپاره کوم برید او خنډ وي.

ښه بېلګه یې په امریکا کې هغه نوی لیکل شوی اثر دی، چې لا یې اصلي مسوده نه وه چاپ شوې، چې د ایراني ژباړې زېري یې د ایرانيانو غوږونو ته ورسېد. که چېرې په ایراني فرهنګ او ادب کې د ژباړې ونډه یوې خوا ته کړو، نو له ژباړې پرته به دغه ژبه ډېره غني ونه برېښي. همدغه راز که اردو ژبې ته څیر شو او د پرمخون یا پرمختګ لامل یې وڅېړو، نو یوازې لامل چې دغه ژبه یې تر نړیوالو پولو رسولې، په اردو کې د بېسارو او هراړخیزو کتابونو ژباړه ده، چې د نولسمې پېړۍ په وروستیو کې یې سرعت زیات شو. خو شلمې پېړۍ، دغه ژبه نژدې په ټوله نړۍ کې خپره کړه، اوس شرق څه، چې په غرب او نورو خلیجې هېوادونو کې هم ګڼ شمېر وګړي پرې خبرې کوي او ان چې پالي یې هم.

که څه هم د اردو ژبې تاریخي قدامت ډېر لږ دی، خو اوس د انټرنټ او کمپیوټر ژبه ده، ګڼ شمېر ویونکي لري او د نړۍ له مهمو ژبو څخه ګڼل کېږي.

له بده مرغه چې کله کله خو یوې ژبې ته هغه ارزښت نه ورکول کېږي، څومره چې ورسره ښایي. وایي: ټیګور خپل شهکار اثر ګیتانجلي په بنگالۍ ژبه ولیکه، خو په پیل کې یې یوازې د ګوتو په شمېر مینه وال ځان ته رامات کړل، کله چې ټیګور دغه اثر په انګرېزي راوژباړه، نو د نوبل نړیواله ادبي جایزه یې ترلاسه کړه او په دې توګه د نړیوالو نوماندو (مشهورو) لیکوالو په ډله کې وشمېرل شو، هغه هنري متره یې هم په نړیواله کچه مطرح شوه، ځکه خو یې د خپلو څو څو ګرو (حریفانو) په وړاندې ویلي وو:

د مینې هغه خدای چې ما په شرق کې لټاوه، له غرب څخه د مینې لاسونه راوغزول.

پښتو او د ژباړې اړتيا

ستره ستونزه همدغه ده چې کله-کله چاپېريال نامساعد وي او د فرهنگيانو، ادبپالو او هنرپالو لاسونو ته زیندی وراچوي، گڼې شهکار اثر که په هره ژبه کې وي، خپل هنري ارزښت يې خوندي او پټ وي. بېنويان که په پارسي ژبه ژباړل شوی، بيا هم زياتو کسانو لوستی، د اټکل له مخې استاد حبيبي په طلوع افغان ورځپاڼه کې برخې-برخې خپور کړی هم دی، چې لا راټول شوی نه دی. خو که هر وخت راټول او د يوه بېل کتاب په بڼه چاپ شي، خپل هنري او ادبي ارزښت به لري.

ژبه د پوهونې-راپوهونې تر ټولو بڼه او اغېزناکه وسيله گڼل کېږي، چې انسانانو د خپل ژوند له پيله تر دې دمه ترې گټه او چټه کړې ده. يوه زمانه به انسانانو د خبرو-اترو لپاره کره او سمه ژبه نه درلوده، د خطر په وخت کې به يې يو ډول ښغ کاوه، د خوښۍ په وخت کې به يې ځانگړې نارې او کوکې وهلې، د خواشينۍ لپاره به يې بېل او ازونه کښل، همدغو ږغيزو توکو (موادو) د خلکو ترمنځ دود وموند، چې وروسته يې ږغيزه يا د خبرو-اترو اوسنۍ ژبه دود کړه.

د ځينو لرغونو پاچايانو او ټولواکانو په وخت کې چې ليکنۍ ژبه لانه وه دود شوې، نو انځورگرانو به د ونو پر ډډونو، د بوالونو يا ښويو ډبرو انځورونه کښل، د انځورونو په واسطه به يې خپل نور ملگري يا هملاري پوهول، خو کله چې ليکنۍ او ږغيزې ژبې لږ څه نور پرمختگ هم وکړ، ليکدود رامنځته شو، چې اوس د نړۍ ټولې ژبې ځانگړې ليکدود او ليکلارلري. ان داسې هېوادونه هم شته چې څو ژوندۍ ژبې په کې ويل کېږي، خو هلته هرې سيمې ته داسې نصاب، اداري نظام او د خلکو ژبه هماغه ژبه وي، چې د سيمې ډېرکي خلک يې ويونکي وي، حکومتونه هم هرې ژبې ته برابر ورکوي او کوښښ کوي، چې د خپل هېواد او سيمې هرې ژبې ته وده ورکړي. درسي نصاب په هماغه ژبه وي، لوحې په هماغه ژبه وي او خبرې اترې هم هماغسې دود لري.

د پښتو يوه ستونزه دا ده چې په لره خوا کې د اردو ژبې تر ښکېلاک لاندې ساه کارې او بل پلو يې بيا د پارسي، په ځانگړې توگه د ايران کلتوري ستم زياته خپلې ده. په کوټه، ږوب، لورلايي، پښين، ږوب، ان تر پېښور پورې يوه لوحه هم په پښتو نه ده راژباړل شوې، که شته، هم د څومره والي له مخې لږې دي. يو ښوونځی هم پښتو لوست نه ورکوي. نو پښتو به څنگه وده وکړي؟

په ټوله سيمه کې واکمن دولت اجازه نه ورکوي، چې په ښوونځيو کې دې پښتو لوست ورکړل شي. دولت اجازه نه ورکوي، چې کومه لوحه دې په پښتو واپول شي.

پښتو او د ژباړې اړتيا

په لره خوا کې هم د کابل او هرات غونډې نور ولايتونو يا ښارونه د پښتنو او پښتو هديره گڼل کېږي، په دې دوو لسيزو کې د چانه يادېږي، چې په کابل يا هرات کې دې د پارسي کتابونو په اندازه دې پښتو کتابونه چاپ شوي وي.

په سيمه کې تر پنجابيانو وروسته پښتانه غوڅ اکثریت دي، خو ستونزه دا ده چې په د پاکستان په ځينو ښارونو او هندوستان کې پښتانه يوازې په دې پېژندل کېږي، چې له خپل نوم سره د (خان) توری ليکي، په هند کې خو ډېرکي پښتانه نه په پښتو خبرې کولای شي، نه هم پښتو لوستلای شي. زموږ موخه د ژباړې له اړخه د پښتو پياوړي کول دي، غوره به دا وي، چې پر نورو خواوو زياتې خرگندونې ونه کړو.

که چېرې پښتو ته د ژباړې لپاره د کار و زيار تياری نيول کېږي، تر هرڅه لومړی بايد د پوهنتونونو او ښوونځيو درسي کتابونه په نوي ميتود او له نويو پوهنيزو معيارونو سره سم برابر، بيا دې چاپ او وېشل شي. خو د پوهنتوني کتابونو د ژباړې په برخه کې هم زياتې ستونزې شته، چې وروسته به يې پر خپل ځای وڅېړو.

پښتو يوازې په دې وده نه کوي، چې هر څوک دې ورباندې پوه شي او پښتو خبرې دې وکولای شي، بلکې پښتو که په هره توگه وده کوي او د ودې لارې چارې يې هرڅه وي، يو ارزښتمن اړخ يې د پوهنيزو کتابونو ژباړه ده، چې دغه کار د ژبې په بډايتوب او وده کې ستر اغېز لري. خو د پښتو بدمرغي همدا ده چې پوهنيز کتابونه يې لږ دي او د ژباړې تله يې درنه نه ده، د پښتو د علمي کولو لپاره يوه داسې اقدام ته ضرورت شته، چې وکولای شي په ټوله سيمه کې مېشت پښتانه د پرديو له کلتوري ستم څخه راوباسي، يوه اېډيولوژيکه تگلاره دې ورباندې پلې کړي، چې شعوري خلک کار او پراخو هڅو ته اړ کړي. هسې خو هم ويل کېږي، چې پښتو په مړو ژبو کې راځي او ترڅو کلونو وروسته به له خلکو هېره وي، هغه د چا خبره د مړو شويو ژبو په کتار کې به راځي.

ژبه په دوه ډوله ده: يوه هغه چې ژوندۍ ده، هغه ژبه چې د يوه يا څو ملتونو وگړي پرې خبرې او ليک-لوست کوي، بايد هر څوک ورباندې وپوهېږي.

دويم ډول هغه ژبه ده، چې په هغې باندې د خبرو اړتيا نه پېښېږي، دا ژبه مړه ده، نه سم اسلوب او ژبني قوانين لري، نه به هم په ورځني ژوند کې کارول کېږي. 1)

پښتو او د ژباړې اړتيا

څرگنده خبره ده چې نه کارېدونکې ژبه پايښت، محبوبيت او پياوړتيا نه شي موندلای، خامخا به له دوده لوېږي او له کارونې څخه لوېدلې ژبه نه له نورو سيالو ژبو سره سيالي کولای شي، نه هم له پوهنيزو شتو څخه برخمنېدلای شي، له پښتو سره هم همدغه د ميرې سلوک شوی، پښتانه په دې گناه ځپل شوي، سپک شوي او رټل شوي، چې په پښتو خبرې کوي.

تر هغه وخته چې پښتو د دفتر او رسمي ادارو، دربار او دولت ژبه نه شي، وده يې هم ناشونې ده. ښه دا ده چې خپله آر (اصل) سکالو (موضوع) له څو اړخونو وڅېړو او وگورو چې جفاکارو کومې نادودې ورسره کړي، همدغه راز يې د ژباړې له اړخه يې د ودې او پراختيا کومې لارې چارې او اړولای شو؟

په ټولنيز ډگر کې:

ټولنيز ژوند د انساني اړيکو يوه واحد بهير ته اړتيا لري، په يوه ټولنه کې انسانان يو بل ته لازم او ملزوم دي، چې همدغه اړتوب او يا يو بل ته ضرورت، انساني ټولنه پالي. له ورکاوې او پنگېدو څخه يې ساتي.

کله چې موږ د ژبې اړخ ته پام کوو، نو په دې برخه کې که څوک غواړي، هر اړخيزه هڅه پيل کړي، لومړی بايد د نورو ژبو، ملتونو، توکمونو او دودونو له څرنگوالي څخه ځان خبر کړي، که چېرې په يوه ژبه کې د نورو ملتونو، دودونو، کلتور او پوهنيزو هڅو په اړه ليکنې او مواد نه وي موجود. نو په دغسې بېخبرۍ کې هر فعاليت، کار و زيار بشپړه پايله نه ورکوي. ځکه په داسې بېخبرۍ کې قضاوتونه او اټکلونه ناسم څېړي.

په پښتو کې هم بايد د نورو هېوادونو د ټولنيزو اړيکو او ټولنيزو دودونو اړوند کتابونه راوژباړل شي. په دې توگه به هم د نورو هېوادونو له ټولنيزو تجربو څخه گټه اخيستلای شو، هم به د يوې داسې نوې ټولنې بنسټ ايښوولای شو، چې د نېکمرغۍ او سعادت لپاره يې په خپله هڅه کوو.

دا چې پښتو دومره وروسته پاتې ده او په نړۍ، يا نورو ملتونو کې دومره مطرح نه ده، وجه يې همدا ده چې ټولنيزې اړيکې يې کمزورې دي، تر اوسه د پښتنو د ټولنيزو چارو کوم اړوند کتاب په انگرېزي نه دی ژباړل شوی، چې نړۍ يې ولولي او ځان پرې خبر کړي. له همدې کبله زيات پښتو ضد او پښتون ضد کسان چې يوه موخه يې د پيسو گټل وي، د افغاني ټولنې ارزښتونو، دود او

پښتو او د ژباړې اړتیا

روایتونو ته پام نه کړي، راولاړېږي او داسې فلمونه جوړوي، یا داسې مطبوعاتې خپرونې کوي، چې په افغانستان کې نه وېشل کېږي، بلکې امریکا یا نورو هېوادونو ته لېږل کېږي او هلته خپرېږي. دغسې یو فلم په کابل کې د ایښې دفتر له خوا جوړ شوی و، دغه مرکز د فرانسویانو له خوا حمایه کېږي، لویه موخه یې همدا ده چې غیردولتي خپرونو ته مالي لگښت ورکړي او نورې هنري چارې ترسره کړي. دوی د اسامه په نامه یو فلم جوړ کړی، چې یوه افغانه ماشومه یې په کې انځور کړې ده، منفي کرکټرونه یې ټول پښتانه دي، چې په پښتو خبرې کوي. سم او په اصطلاح ملایکې وروڼه ټول د نورو ژبو ویونکي دي.

دغسې یوه بله بېلگه Escape from Taliban [له طالبانو تېښته] نومې هندي فلم دی، چې په دې وروستیو کې خپور شو، په دې فلم کې هم د پښتنو پر ټولنیزو ارزښتونو ملنډې وهل شوي، د دوی ټولنیزو ارزښتونه او دودونه منفي معرفي شوي، حال دا چې زیات پښتني-کلتوري ارزښتونه له اسلامي ارزښتونو سره غاړه غړۍ دي. که چېرې پښتنو د خپلو ټولنیزو ارزښتونو د ځلولو او خپرولو وسیلې لرلای، یا یې لږ تر لږه د نورو هېوادونو ټولنیز ارزښتونه په پښتو یا د پښتنو ټولنیزو ارزښتونه په نورو ژبو ژباړلای، نن به د دغسې خرافاتو او لارورکوونکو هنرونو مخه هم نیول کېدای شوای.

د دې لپاره چې ایرانیان په خپل ټولنیز ژوند کې له کومې ممکنه ستونزې او ورکاوي سره مخ نه شي، نو اکثره بروشرونه، خبري پاڼې او اعلانونه د هغوی په خپله ژبه ژباړل شوي، ان پر داروگانو، تولیدي توکو او نورو محصولاتو هم په ایراني ژبې لیکنې شته، چې د هغوی یو ماشوم هم پرې پوهېږي، ایرانیان دې ته نه مجبورېږي چې وییپانگه ورپسې راواخلي، یا هم بله ژبه ورپسې زده کړي. ټلويزيون، راډيو او ځینې نور ټلويزیوني چینلونه هم په پاړسي ژبه دي، چې د ایران لپاره خپرونې کوي. له دې کبله نه ایرانی ولس په دې برخه کې کومه ستونزه لري، نه یې هم ماشومان خپله ملي او رسمي ژبه هېروي، بلکې د ملت جوړونې پروسه یې هم په ښه روانه ده او بریاوې یې هم خورا زیاتې دي.

په ټولنیز ژوند کې ژبه هغه وخت غوره رول او خپل بشپړ مسئولیت ترسره کولای شي، چې پوهاوی-راپوهاوی پرې اسانه وي. همدغه راز ښه زېرمه او بنسټ ولري، که چېرې ژبه د ژباړې په برخه کې بهرنی ملاتړ ونه لري او ځواک ورکوونکې سرچینه یې کمزورې وي، امکان لري، خلک د یو بل د

پښتو او د ژباړې اړتيا

پوهونې لپاره د نورو ژبو له ادبي، هنري او ټولنيزو ويونو څخه کار واخلي، خو که چېرې يوه ژبه د خلکو ټولې ژبنۍ اړتياوې ځوابولای شي، خلکو ته هم هوسايي وربخښي، د دې ترڅنگ د ټولنيز ژوند نظام هم روغ او رمت پاتېږي.

پښتو نيولو جېزم، نيولو گېزم (لغت جوړونه، ويی رغونه) يوه ستره اړتيا:

په پښتو باندې د پوهنيزو کتابونو ژباړه که له يوې خوا يوه ستره اړتيا ده، له بلې خوا د پرمختګ او پرمختيا پر لوري يو ستونزمن ګام هم دی. په دې برخه کې که کتابونه ژباړل کېږي، نو يوه ستونزه چې زموږ ليکوال ورسره مخ کېږي، هغه په پښتو کې د ځينو پوهنيزو اصطلاحاتو نشتوالی دی. همدا اوس هم زياتې طبي ليکنې پښتو ته راژباړل کېږي، چې اکثره انګريزي اصطلاحات يې ټکي په ټکي رااخيستل کېږي، په په پښتو کې يې انډول (معادل) نه وي. له دغه ډول ليکنو څخه يوازې هغه کسان ګټه اخيستلای شي، چې د هماغه مسلک او مهارت لارويان وي. په هغه برخه کې معلومات او مطالعه ولري. له دې کبله زيات ليکوالان د پوهنيزو کتابونو ژباړې ته زړه نه ښه کوي.

که کوم طبي کتاب پښتو ته ژباړل کېږي، 30 سلنه يې لاتيني او انګريزي اصطلاحات رااخيستل کېږي. چې محصل اړ دی، هغه اصطلاح ګټه-مټ ذهن ته وسپاري، حال دا چې په پښتو کې به يې اصلي مانا ډېره ښه کېږي او معادل توری به ورته جوړېدی هم شي، نو له ژبپوهانو څخه هيله کوو چې د مسلکي کتابونو د زياتوالي او د ژباړې د ښه والي لپاره طبي، ساينسي او ... قاموسونه وليکي، چې کومه ستونزه پاتې نه شي.

که چېرې د ژبپوهنې له قواعدو او اصولو ناخبره کسان لغت جوړونې (نيولو جېزم) ته لاس غزوي، ښايي پايله يې ګګتوره نه وي، ژبپوهان دغه کار ښه کولای شي.

پښتو او د ژباړې اړتيا

په اسلامي ډگر کې:

پښتو او اسلام سره تړلي د زنځير دوي کړي دي. هغه قوانين او قواعد چې اسلام يې لري، په پښتو کې هم شته او مني يې د دې لپاره چې دغه مانيزې (معنوي) اړيکې نورې هم پياوړې شي او په خلکو کې اسلام لا غزونې وکړي، په کار ده چې په مسجدونو کې ماشومانو ته تدريسېدونکي کتابونه په پښتو ژباړل شي، البته هغه کتابونه چې په پارسي يا اردو ژبو دي.

زموږ زيات ملايان همدا اوس هم په کليو کې که قدوري، خلاصه او يا پنج کتاب تشرېح کوي، ترجمه يې په پارسي يا اردو وي، چې نه يې زيات ښوونکي په پوره مانا پوهېږي، نه هم زده کوونکي. خو که چېرې دغه اسلامي کتابونه پښتو ژباړه ولري، هم به دغه ماشومان ورباندې ښه ترا پوهېږي، هم به زيات خلک ترې گټه اخيستلای شي، لکه څنگه چې په دې وروستيو کې ښاغلي جان محمد کاکړ قدوري او نور ظلم په پښتو ژباړلي، دغه ډول نور کتابونه هم که پښتو ته واړول شي، هم به خدمت وي، هم ثواب.

زيات کليوال خلک لا خبر نه دي، چې پنج کتاب (پنج گنج) د خلکو له خوا ليکل شوی، که نه د ايتونو ترجمه ده. ځکه همدا اوس هم ځينې ساده خلک وايي: پاک خداى په پنج کتاب کې فرمايلي دي:

کريماى بېخشاى بر حال ما

که استيم اسير کمند هوا

يا هم د حديث او ايت توپير نه شي کولای، نو ځکه وايي: د پاک خداى يو حديث دى.؟!

که چېرې نوي اسلامي کتابونه جوماتونو ته لاړ ومومي، له دغه ډول تدريسې - اسلامي کتابونو سره پښتو ژباړه هم مله شي، د عام ولس سترگې به هم روښانه شي، ملايانو ته به هم پوهونه اسانه شي.

په ژباړه کې خراکت:

هر ژباړن به په خپل کار کې مسلکي تجربه نه لري، اکثره کسان د خپل ذوق له مخې ژباړه کوي، چې دغه کار ښه پایله هم ورکړې ده، ځکه زیات پوه او د لوړو زده کړو خاوندان لیدل شوي، چې سمه ژباړه نه شي کولای. ځینې کارپوهان په دې عقیده دي:

که سړی نورې ژبې زده کوي، نو اړ دی چې ترڅنګ یې څو نورې ژبې هم زده کړي. دوی د پارسي مثال ورکوي، چې 40٪ عربي په کې ګډه ده. هغه څوک چې غواړي پارسي زده کړي، باید عربي هم زده کړي. یا هغه کس چې غواړي اردو ژبه زده کړي، اړ دی، چې عربي، انګرېزي او ... هم یادې کړي، چې دغه ستونزمن کار، خورا زیات وخت او زیار ته اړتیا لري.

د پښتو ژبې ښکمرغي په دې کې ده، چې سوچه توب لري، په کار ده چې دغه کره والی یې وساتل شي، نه دې دومره افراط وښي، چې خلک قاموسونو ته اړتیا پیدا کړي، نه دې دومره ساده شي، چې هغه ټول اصول او ژبني قواعد یې مات کړای شي، بلکې منځنۍ لار یې غوره ده.

یوشمېر کسان چې ژباړه کوي، د پښتو د متقابلې ژبې له ژبنيو اصولو، قواعدو، ګرامر، نحو او نورو اړخونو سره زیاته بلدتیا نه لري، د ساري په توګه په جرمني کې د یوې کوچنۍ پېغلې انځور چاپ شوی و، چې په پارسي کې ترې لاندې لیکل شوي وو: (دختر افغان) خو په پښتو کې بیا په (د افغان لور) ژباړل شوی و، چې اصلي ژباړه یې (افغانه نجلۍ) کېده.

یو پښتو ناول په اردو ژباړل شوی، چې د غويي لاندی (د غويي وچه غوښه) په (ګاو کي نیچا) یانې (تر غويي لاندې) ژباړل شوی.

بله ستونزه ده چې یوشمېر کسان ټکي په ټکي ژباړه کوي، موضوع ته نه ګوري، د ساري په توګه:

__ در قسمت های اخیر شهر دیده میشد که مردم دور هم جمع شده اند.

__ په اخرو قسمتونو کې د ښار زیات خلک لیدل کېدل، چې سره راغونډ شوي دي. (ناسمه)

__ د ښار په وروستۍ برخه کې د خلکو ګڼه ګڼه زیاته وه. (سمه)

__ در بین آنها اوازه بود، که امروز باران خواهد بارید.

پښتو او د ژباړې اړتيا

— په مابين کې د هغوی اواز ه وه، چې نن به باران اوري. (ناسمه)

— په هغوی کې گنگوسی و، چې ښايي نن باران واوري. (سمه)

کله-کله د يوه توري بدلون د ټولې جملې مانا ته زيان رسوي او سړی نه پوهېږي څه ډول يې و ارزوي. د ساري په توگه په پښتو کې هر وخت فاعل تر مفعول مخکې راځي، خو ځينې کسان چې د نورو ژبو تر اغېزې لاندې دي او د نورو ژبو گرامري قواعد پرې اغېز کړي، په پښتو کې هم تېروتنې کوي:

— احمد، وحيد وواهه.

د ژباړن موخه دا وي، چې وحيد راولاړ شو، احمد يې وواهه. خو په دې جمله کې اصلي مانا داسې ده، چې احمد اوچت شو، وحيد يې وواهه. نو که وحيد اوچتېږي او احمد وهي، بايد داسې وليکل شي:

— وحيد، احمد وواهه.

— انسان پاک خداى پيدا کړى دى. (ناسمه)

— پاک خداى، انسان پيدا کړى دى. (سمه)

— په پټيو کې شوتلې، باران راشنې کړې. (ناسمه)

— باران، په پټيو کې شوتلې راشنې کړې. (سمه)

يو شمېر توري اوس په اوبستې بڼه کارول کېږي، چې سمه مانا نه ورکوي. د ساري په توگه يو توری يا يو حالت چې بايد د اغېزناک (موثر) په توگه وکارول شي، د (اغېزمن) يانې (متاثر) په بڼه کارول کېږي. هغه خبره يا عمل چې پر نورو يې اغېز کړى وي، اغېزناکه (موثره) ده. بايد د اغېزمن (متاثر) په توگه ونه کارول شي.

غمجنه پېښه. (ناسمه) يا هم وايي: خواشينې خبره ده.

— غمجنه د اغېزمن (متاثر) لپاره کارول کېږي. بايد:

— غموونکې، غمناکه، خواشينوونکې وکارول شي.

پښتو او د ژباړې اړتيا

__دردمنه، خبره ده. (ناسمه)

__دردناکه خبره ده. (سمه)

ځينې نور توري بيا د خلکو له خوا په بله مانا کارول کېږي، چې اصلي مانا يې ډېره متفاوته ده او هېڅ سر نه ورسره خوري. زيات کسان اوس هم د (اړه) او (اړوند) توپير نه شي کولای.

اړه د ارتباط مانا لري، په جمله کې داسې راځي:

په دې اړه د خلکو خواشينی زياته ده.

اړوند د مربوط مانا لري، چې په جمله کې داسې راځي:

__اړوندو چارواکو پرې خواشینی څرگنده کړه.

يا:

رڼا يوازې په لمر پورې اړوند توکی نه دی.

خو اوس په نړيوالو راډيوگانو کې هم د دغو دوو يادو شويو تورو توپير نه سره کېږي. دوی اوس هم وايي:

__په دې اړوند چارواکي وايي.

چې سمې بڼې ته يې بايد پام وشي. دغه ډول باريکی که اوس اصلاح نه شي، وروسته په ژبه کې زياتې ستونزې راولاړوي، چې دغه ډول ستونزې زياتره ځوان پورته کړي شمېر جنجالونه او سرخوږۍ ولاړوي. خواستاد رشاد، بيا د (هکله-اړه) پرځای (باب) غوره کړي.

په پوهنیز (علمي) ډگر کې:

د ژبې غښتلتیا، بشپړتیا او لرغونتیا د هغې له پوهنیز شالید څخه جوتېږي. په نړۍ کې هم هغه ژبې زیات پراخ ملاتړي او دود لري، چې پوهنیزه پانګه یې زیاته او ویونکي یې په ویلو، لوستلو او کارولو کې کومه ستونزه ونه لري. یوه ژبه هېڅ وخت هم په هنري لیکنو او هنري نثرونو لکه لنډو کیسو، ناولونو او نورو ادبي ټوټو نه علمي کېږي، بلکې د ژبې د علمي کولو او بډاینې لپاره علمي او پوهنیزو کتابونو ته اړتیا شته. له بده مرغه په دې برخه کې پښتو ډېره خواره ده، که څه هم د پوهې په هر ډگر کې وړتیا او صلاحیت لري، خو تر ډېره بریده حکومتونو له پامه غورځولې، بله دا چې پښتو لا پوهنتونونو ته په بشپړه توګه لار نه ده موندلې.

په کابل کې ډېرکي پښتانه مېشت دي. خو د دوی لپاره تراوسه په پوهنتون کې پښتو تدریس نه دی ځانګړی شوی، هغه محصلین چې د افغانستان له اطرافو یا کوزې پښتونخوا څخه کابل ته راځي، یا هم پخوا راغلي، نو لومړی اړ دي، چې دري ژبه زده کړي، بیا به ايله دا توان ترلاسه کړي، چې پوهنتون ووايي. ګڼې د پوهنتون د لوړ قشر له خوا به ورباندې رېښخند ووهل شي.

د کابل پوهنتون ځینې استادان همدا اوس شعوري هڅه کوي، چې پښتو یوه محکومه او له پوهنیز ډګر څخه وروسته پاتې ژبه ونیسي. په اوسنیو زیاتو استادانو کې د تعصب جنبه قوي او غښتلی ده، زیات پښتانه محصلین ترې سر ټکوي. کوم محصل د پوهنتون له ښوونکي څخه په پښتو پوښتنه کړې وه. نو استاد ویلي وو: به زبان انسانها ګپ بزن! [د انسانانو په ژبه خبرې وکړه؟!].

که د ښوونځیو خوا ته پام واړوو، په کابل کې له رحمان بابا او خوشحال خان لېسو پرته چې په پښتو یې تدریس کاوه، بله لېسه نه شته او نه وه چې پښتو دې په کې تدریس شي، دلته هم لویه ستونزه دا ده چې ماشومان هم اړ دي، لومړی دري ژبه زده کړي، بیا ښوونځیو ته د تګ اړتیا پیدا کولای شي. همدا اوس هم هغه ماشومان او زده کوونکي چې پښتانه دي د خپلو ښوونکو له توند ضدیت او رخې سره مخ دي. پښتانه زده کوونکي ځورول کېږي، پوزخند ورباندې وهل کېږي، په قصدي ډول ناکامه کېږي، د استعداد مخنیوی یې کېږي او سمه ونډه نه ورکوي.

پښتو او د ژباړې اړتيا

د کابل د پوهنې (معارف) وزارت همدا اوس د دویم ټولګي زده کوونکو ته د افغانستان یوه نقشه چاپ کړې، چې افغانستان یې پر درېیو برخو وېشلی دی. دغه وزارت په دې ډول غواړي، د زده کوونکو په ذهنونو کې د وېشل شوي افغانستان انځور ژوندی وساتي.

د دغه وزارت اداري رئیس ته کوم خبریال ورغلی و، هغه په درې ژبه مرکه کړې وه، کله چې خبریال ترې غوښتي وو، چې همدغه خبرې په پښتو وکړي. نو هغه ورته ویلي وو:

په ما که په روسي ژبه خبرې کوې، روسي درته وایم، خو پښتو نه وایم!!؟

ښايي په یوه ټولنه کې یو لږ کلتوري او ټولنیز ارزښتونه د ټولنې د پرمختګ په اوږدو کې یا له منځه لاړ شي، یا به هم له منځه تللي وي. خو ژبه چې د فرهنګ یوه ستره او مهمه برخه ده، د تل لپاره د قوم له انکشاف سره سمه پرمخ ځي. (2)

خو په هغه ټولنه کې چې د پوهنیزو مرکزونو او بیا ستر پوهنیز وزارت له خوا د ملي ژبې د سپکاوي او د پرمختګ د مخنیوي هڅه کېږي، رښتیا چې د بدمرغۍ او اندېښنې وړ خبره ده.

له بده مرغه پښتو تراوسه پورې د وخت دربارونو ته لازمه لار نه ده موندلې، نه یوازې ځای نه دی ورکړل شوی، بلکې د حکومتونو او نورو ټیټ رتبه چارواکو له خوا ځپل شوې، ریشخند ورباندې وهل شوی، د پرمخون پر لاره یې کنډې کیندل شوي، ستر، مهم او ارزښتناک کتابونه یې سوځل شوي دي.

زیات پښتانه چارواکي، سترواکي او ټولواکان تېر شوي، چې له اړه به پښتانه وو، خو په خپله یې په پښتو خبرې نه شوای کولای. د ظاهر شاه په وخت کې پر دولتي مامورینو دا شرایط کښېښودل شول، چې په پښتو او درې ژبو باندې باید لیکل او لوستل وکړای شي. د دې کار لپاره ځینې زده کړیځونه (کورسونه) هم جوړ شول، چې پښتو یې تدریسوله، خو په دغو کورسونو کې هغو کسانو تدریس کاوه او لوست یې ورکاوه، چې مسلکي نه وو، یوازې به یې یو څو پښتو توري زده کوو، له دې کبله دا بهیر هم تر لږ څنډ وروسته بند شو او کومه مثبت پیل یې ور نه کړه. له دې کبله د وخت په تېرېدو سره د حکومت توجه هم ترېنه واوښته او دومره جدي یې ونه نیوله، یوازې یې اعلاني او شعاري جنبه قوي وه.

پښتو او د ژباړې اړتيا

د دغې طرحې د عملي کولو لپاره نه کومه ځانگړې بودجه بېله کړای شوه، نه يې هم مسلکي او پاڅه کسان وگومارل شول. خو د پښتون ضد ډلو په زړونو کې يې کينه نوره هم توده او اورنۍ کړه، چې تراوسه دغه ضدیت پالي.

که لږ شاته لاړ شو او د افغانستان تاريخي بهير ته يوه کتنه وکړو، بيا يې راته څرگنده شي، چې يوازې خو د گوتو په شمار مشرانو پښتو پاللي او د دربار ژبه يې گرځولې، يا يې هم سالمې ودې ته پاملرنه کړې ده.

د هوتکو د پاچايۍ له دوران سره همزمان د افغانستان په ختيزو برخو کې د خوشال بابا (1032-1100 هـ.ق) لمسي او د اشرفخان هجري زوی (1044-1106 هـ.ق) افضلخان خټک (1075-1105 هـ.ق) د خپل رياست په دوران کې د پښتو د بقا لپاره شعوري هڅه کړې ده. ده زيار ايست چې د دري او عربي مشهور کتابونه په پښتو وژباړل شي. ده نه يوازې نور فرهنگي خلک دې کار ته هڅول، بلکې خپله يې هم اثار ليکل او ترجمه کول. د ده په هڅه او تشويق د پښتو د لرغوني نثر ذخيرې بډايې شوې دي. (3)

په خپله خوشال بابا خو د پښتو پلار و، چې د خپلو سياسي هلو-ځلو او جگړه ييزو مهارتونو ترڅنگ يې پښتو هم پالنه، ده د لومړي ځل لپاره د خپلو زامنو په مرسته د پښتو ليکدود د نوي کولو هڅه وکړه، پښتو يې په سيمه او هېواد کې دود کړه، پښتو ته يې حماسه وړدنه کړه، پښتو ته يې د شعر په ژبه طب وړدنه کړ او د پښتنو د ننگ او پت ساتنې روحیه يې په خپله شاعرانه دنيا کې ونازوله.

د مغلي تاراک او يرغلونو توندو څپو، که له يوې خوا دغه پښتني سيمه تر گواښ لاندې نيولې وه، له بلې خوا د خوشال بابا کورنۍ غاښ ماتوونکي ځوابونه ورکول، چې د تورې او قلم ژبې يې ډېرې تېرې وې، له همدې کبله يې پر دښمن کاروونکي گوزارونه کول.

خو تر خوشال بابا وړاندې روښاني دور هم همدغسې يوه غني دوره وه، سره له دې چې دغه غورځنگ د مغلو له جگړو څخه په امان کې نه و، خو بيا يې هم د تورې او قلم ډگر تش پرې نه ښود.

بايزيد روښان (1525-1858 م.م) چې کله د ميرې او پلار له توجه څخه محروم شو، غوښتل يې زده کړه وکړي، له همدې کبله له کوره ووت او په زده کړې پسې روان شو، بيا يې تصوف ته مخه شوه،

پښتو او د ژباړې اړتيا

پنځه کاله يې په يوه کوټه کې رياضت وکړ. هغه د سترو امپراتورانو پر ضد جگړې ته ملا وتړله او د پښتنو په ملاتړ يې توره واخيسته. د ننګرهار په تور راغه کې جگړه وه، پيرروښان پوځ ماتې خوړلې وه، دی په هغه تونده گرمۍ کې پر تورو غرونو او وچو راغوروان و، چې جل وواهه او کلپانې ته له رسېدو سره سم ومړ. خو تر دې وروسته د ده زامنو د مبارزې ډګر تود وساته.

پيرروښان پر خپل سياسي شخصيت سربېره پښتو ته ځينې گټور اثار هم وړاندې کړل. لکه صراط المستقيم، خيرالبيان، حالنامه، مقصود المومنين، مخزالطالبين او مکتوبات، چې خيرالبيان يې تر ټولو زيات نوماند اثر دی.

که څه هم دغه اثار خپل ديني او اسلامي ارزښت لري، د تصوف او عرفان له پلوه يې هم اهميت د پام وړ او په پښتو کې لومړني اثار گڼل کېږي.

هر ملت حق لري د خپلې ملي ژبې د خدمت لپاره لاس په کار شي، خپلې ژبې ته خدمت کول د تعصب مانا نه لري، زيات پښتانه خو د مضر احتياط له مخې خپله ژبه نه کاروي، نه پرې خبرې، نه ليکنه کوي. همدا اوس هم که په يوه مجلس کې لس پښتانه ناست وي، د يوه دري ژبي يا اردو ژبي لپاره دغه پښتانه دري يا اردو وايي. چې دغه بې انصافي په خپله يوه زيان رسوونکې موضوع ده، چې پام نه ورته کېږي. سيد جمال الدين افغان که يوه پښتو جمله ليکلای، نن به ايرانيانو ورباندې د عوه نه کولای، ايراني به يې نه باله اوس هم که پښتانه د خپل هويت غوښتنه لري او غواړي چې د ژبې په لحاظ ژوندي او مطرح وي، بايد د خپل هويت د ځلونې لپاره هراړخيزې هڅې پيل کړي، د تشو شعارونو پر ځای دې عملي کار ته ملا وتړي.

د امير عبدالرحمان خان په دوره کې هم د پښتو د ودې او انکشاف د ضرورت احساس موجود و، په دغه دوره کې هم ځينې کتابونه په پښتو ژباړل شوي دي. (4)

دغه ژباړل شوي اثار د پښتو کتابونو په کتار کې ځانگړی ارزښت لري، چې لومړنۍ هڅې گڼل کېږي. ځکه د حکومت او مشرتابه خوا پښتو، که دومره پالل شوې نه ده، ځينو مشرانو د خپل ملي احساس له مخې د دغې خواړې ژبې لپاره د خدمت لېڅې رانغښتې دي.

مخکې هم وويل شول چې د دربار ژبه تر ډېره وخته پارسي وه، ليکونه، فرمانونه، غوښتنليکونه او عريضې به په پارسي ليکل کېدې، له بده مرغه همدا اوس هم ځينې پخواني ميرزايان، پرته له دې

پښتو او د ژباړې اړتيا

چې د خپلې ليکنې په بشپړه مانا پوه شي، اسناد، ليکونه، وړاندیزونه، عريضې او نورې پاڼې په پارسي ليکي. کله چې سړی کوم کور رانيسي، يا ځمکه پېري، نو پېرودونکي او معامله گر خپله قباله په پارسي ليکي. چې تراوسه يې د ژباړې هڅه نه ده شوې. که څوک يې په پښتو واړوي، دوی ته د حيراني وېرېښي، يو پښتون اوس بل پښتون ته په پارسي عريضه ليکي او دا ورته يو دوديز روايت پاتې دی، بايد ويې پالي. په هر صورت؛ زموږ د موضوع اړخ د پوهنيزو هڅو يادونه ده، چې د پښتو لپاره شوې دي.

که څه هم د افغانستان لپاره نوی درسي نصاب جوړ شوی او همدا اوس يې تدريس روان دی، خو بيا هم نړيوال معيارونه په کې په پام کې نه دي نيول شوي، په نړۍ کې د شاگردانو ذهني سويې، ذوق، غوښتنو ته په پام سره کتابونه خپرېږي. د دې تر څنگ د حالاتو غوښتنه او تقاضا هم په پام کې نيول کېږي. هلته د وخت له کاروان سره سم او برابر تگ کېږي، خو په پښتونخوا کې بيا د ډيورنډ کرښې دومره ستر ناتار جوړ کړی، چې پښتانه يې په خپل کړکېچ سره وېشلي، په خپلو کې يې په جگړه اچولي او خپل ترمنځ يې اختلافات کرلي دي، خود انسان د لاس ورغوی هم کرښې لري، دغو کرښو د انسان لاس نه دی ټوټې کړی، دغه خواره واره پښتانه بيا هم يو دي، يوازې د ناسمو حالاتو خپو سره بېل کړي، که چېرې د يوه واحد هېواد په توگه يې د خپلې ژبې د علمي کولو لپاره گډه هڅه پيلولای، ولې به زموږ د لومړي ټولگي زده کوونکو دا ډول تدريس کاوه، چې:

يو او يو مساوي کېږي په دوو گوليو (مردکيو).

دوه او دوه ټانکه شول، څلور ټانکه.

دغه ډول درسي نصاب د دې پرځای چې زموږ ماشومان زده کړې ته وهڅوي او په سالم بهير کې زده کړه وکړي، پوهنيزه سويه يې اوچته کړي، ذهن ته يې د جگړو او شخړو صحنې دروي، د دې پرځای چې علمي او پوهنيزو موندنو، پلټنو او څېړنو ته يې وهڅوي، لايې د وروسته والي لامل گرځي. له ماشومتوبه يې ټوپک، شوبله (ټانک) او گولی په ذهن کې ځای نيسي.

د پوهنتون لپاره چې په لومړي ځل غوره پښتو کتابونه وړاندې شول، هغه په دې وروستيو وختونو کې د ځينو بهر مېشتو له خوا د يو لړ غوره پوهنتوني کتابونو خپرول وو، چې له غوره پوهنيزو معيارونو برخمن وو. لکه: د هضمي جهاز انډسکوپي (ډاکټر محمد شريف ظريف)، طبي ميکروبيولوژي (پوهنوال دوست محمد دوست)، د هضمي ملحقاتو د جراحي ناروغيو اساسات

پښتو او د ژباړې اړتيا

(پوهاند دوكتور شېرزاد يعقوبي)، د داخله ناروغيو اساسات (ډاکټر محمد ابراهيم شينواری)، د افغانستان د طبيعي سرچينو پېژندنه (پوهنوال محمد بشير دوديال)، گام پر گام له خوشال سره (محمد اصف صميم)، انتاني ناروغۍ (ډاکټر عبدالناصر جبارخېل) او داسې نور... چې هر يو يې ستر ارزښت لري، چې د شملې پېړۍ په پای او د يووېشتمې په پيل کې دغه ارزښتناک او گټور اثار په پښتو وليکل شول بيا خپاره او ووپشل شول، چې اکثره سرچينې او اخځونه يې نور بهرني کتابونه يا مسلکي خپرونې وې.

په همدې وروستيو کلونو کې ځينې داسې پښتو خپرونې هم راووتې چې د يوه ځانگړي مسلک لپاره بېلې شوي او ځينې ځانگړې ليکنې خپروي، لکه نجات، کمپيوټر ساينس، کرڼه، کابل پوهنتون او نورې... چې زياترو يې پوهنيز مسايل خپرول، يا به يې هم ځينې نورې بهرنۍ ليکنې راژباړلې، چې په لږه موده کې يې زيات مثبت اغېز پرځای پرېښود. دغو گټور هڅو او کارونو پښتو، په دې نوي پړاو کې له ساينس، طب، ټکنالوژۍ، طبيعي پوهنو او نورو څانگو سره لا غاړه غړۍ کړه. چې اغېز به يې تر ډېره پاتې وي او هيله ده چې دغه ډول نور پوهنيز کتابونه او خپرونې لا زياتې شي او د بندېدو مخه يې ونیول شي.

دغه ياد شوي کتابونه د لومړي ځل لپاره پوهنتونونو ته ولېږدول شول، چې زياتو محصلينو ته يې اسانتيا برابره کړه، ځکه زياتو محصلينو په خپله ژبه کې د يوه پوهنيز او پوهنتوني کتاب درلودل ستره اړتيا گڼله، خو لکه څنگه چې ښکاري په اوسني حکومت کې دغه کتابونه په ډېرو پوهنځيو کې د استادانو له خوا له تدریسه پاتې شول، پرځای يې ايراني او يا هم هغه کتابونه دود کړل شوي، چې پنځوس شپېته کاله وړاندې ليکل شوي او له اوسني وخت سره هېڅ سمون نه خوري.

کابل پوهنتون مجله بنده کړای شوه، همدا اوس اکثره پښتانه محصلين چې په کابل يا هرات پوهنتونونو کې زده کړه کوي، له استادانو او اړوندو چارواکو سر ټکوي، چې پر پښتو او پښتنو سپکاوی کوي. د هرات پوهنتون زياتره محصلين اړ شوي چې ځانونه تاجک معرفي کړي، په شپه ځای (ليليه) کې يې هم د ځپلو او سپکولو لړۍ روانه ده، خو يوازې په يوه خونه کې څو تنه پښتانه اوسېدل، هغه هم د يو بل په اتفاق سره توانېدلي وو، هلته ځان ته ځای ومومي.

پښتو او د ژباړې اړتيا

که چېرې دغه ډول نور پوهنيز او پوهنتوني کتابونه، خپرونې او مجلې چاپ هم شي، که چارواکي او اړونده مسئولین يې مخه ونيسي، بيا هم به ګټې کار دی، نو چارواکو ته وړاندیز کېږي، چې پښتو ته بايد خپله برخه او روا حقوق ورکړي.

په کابل، سرحد سوبه، کوټه او نورو پښتون مېشتو سيمو کې دې پښتو ښوونځي پرانيستل شي، پښتو کتابونه دې په کې تدریس شي، د پوهنتون لپاره دې هم پښتانه استادان وټاکل شي، چې هر پښتون په خپله ژبه د درس ويلو او زده کړې حق ترلاسه کړي. که داسې نه کېږي، دا په خپله د يوه لوی ډېرکي پر روا حقوقو سترګې پټول دي. تاسې وګورئ، هغو چارواکو چې پښتنو ته يې د هغوی خپل حقوق ورکړي او هغوی يې پاللي، نه يوازې محبوب او په خلکو کې د منلو وړ دي، بلکې هروخت يې د ملي احساس او د ملت جوړونې په برخه کې د ګټورو اقداماتو يادونه کېږي.

امير حبيب الله خان په خپله دوره کې د پښتو د ودې او پراختيا لپاره زمينه برابره کړه، ځينې اخبارونه يې راوايستل چې پښتو شعرونه او پښتو نثرونه به يې خپرول، د هغه مهال اساسي قانون او نظامنامه هم پښتو شوه، چې هم يې عام ولس ته د لوستلو او پوهېدو اسانتيا برابره کړه، هم يې اغېز زيات شو.

ځکه هر سړی چې په خپله ژبه کې مطالعه، زده کړه او څېړنه وکړي، هومره هوسا وي. پښتانه تراوسه چې دعا کوي، يوازې امين وايي. تراوسه د کابل په جوماتونو کې د حافظ، سعدي او نورو ... کتابونه لوستل کېږي، پښتانه ماشومان ان د ماشومتوب له لومړيو کلونو اړ دي چې پاړسي زده کړي او ويې کاروي. تراوسه لږ ملايان پيدا کېږي، چې د رحمان بابا، شعرونه، خيرالبيان او نور پښتو ديني کتابونه تدریس کړي.

پرېشان خټک خو باور لري، چې پښتانه په درېيم نسل ختمېږي، د پښتون زوی نیمه پښتون وي، خولمسی يې د بلې ژبې (اردو، پاړسي) ويونکی شي. په دې توګه به يې يو ژوندی نسل ختمېږي. نو که چېرې په مسجد، مدرسه، ښوونځي او پوهنځي کې د پښتو ونډه او حقوق له پامه ونه غورځول شي، ولې به پښتانه اردو او پاړسي ته مخه کوي، بلکې خپله ژبه به هم ورته ژبه ښکاري، هم به پرې زده کړه کوي، هم به ترې ګټه اخلي.

په اوسمهالي (معاصر) تاريخ کې په لومړي ځل د امير شېرعلي خان د سلطنت په دوره کې پښتو ته پاملرنه وشوه، هغه اصطلاحات او مسلکي نومونه چې هغه وخت پښتو ته اړول شوي، تراوسه دود

پښتو او د ژباړې اړتیا

دي، چې لوستي او نالوستي ورباندې پوهېږي او په خپل ورځني ژوند کې يې کاروي. د داود خان منل شوې ملي ترمينالوژي او پخواني منل شوي پښتو اصطلاحات چې په ولس کې دود شوي او منل شوي دي د اوسني حکومت د ځينو اړوند چارواکو له خوا په شعوري ډول بدلېږي، د حقوقپوه پرځای حقوقدان، د پوهنځي پرځای دانشکده، د پوهنتون پرځای دانشگاه، د محصل پرځای دانشجو، د سرې مياشتې پرځای هلال احمرافغاني، د اطلاعاتو او کلتور پرځای اطلاعات و فرهنگ، دغه ډول د ځينو وزارتونو او رياستونو پخوانۍ پښتو لوحې اوس په پارسي وليکل شوې. يوه فرهنگيالي په پوهنې وزارت کې دنده ترسره کوله، دوی د يوې بهرنۍ انجوپه مرسته يو کمپاين پيل کړی و، چې د ښوونځي ماشومانو ته يې ځينې اعلانونه خپرول. د ښوونځيو ماشومانو ته يې يو اعلان درلود:

راځئ سبق ووايو.

بيايد سبق بخوانيم.

دغه فرهنگي شخص لومړی پښتو بيا پارسي ليکلې وه، په همدې گناه له دندې وشړل شو. يوه بل کس يادونه وکړه: د پوهنې وزارت چې د يوه هېواد ستره علمي سرچينه گڼل کېږي او د يوه هېواد زړه دی، اوس د تعصبونو او کرکې مرکز گرځېدلی، ان يو بل پښتون اديب يې يوه شپه او ورځ په دې گناه بندي کړی و، چې پارسي يې نه وه زده.

اکثره پښتانه سر ټکونه کوي، چې د دوی پر ضد ټول عمر له تعصب او کرکې څخه کار اخيستل شوی او هروا کمن د خپل ذهن او دماغ يوه برخه ځواک په دې لگولی، چې پښتو او پښتانه وځپي، سپک يې کړي او له منځه يې يوسي. پښتانه تل د زبرځواکونو او ښکېلاکگرو، زېښاکگرو د تورې په سيوري کې ساه اخيستي، خو که دوی د خپلو روا حقوقو د ترگوتو لپاره چغه پورته کړي، نو د متعصب، بې فرهنگه، ناپوه او غدار په نومونو تورن شوي دي. څرگنده نه ده چې دغه بدمرغه او توره لړۍ به تر کومه وخته پورې روانه وي، تر کله به پښتانه خپل کېږي. نور نو په کار ده چې پښتانه خپل اصليت، تاريخي وياړ او ملي-وياړلي کلتور ته په پام سره ځانونه وپېژني او د ځان تر پېژندنې وروسته د خپلې خواړې او خپل شوې ژبې لپاره د کار و زيار ملاوې وټري. نور نو بايد د پښتو د علمي کولو لپاره اغېزناکې او گټورې هڅې پيل شي.

پښتو او د ژباړې اړتيا

په فرهنگي ډگر کې:

اد او سنیو پرمختللو څېړنو او عیني واقعیتونو له مخې دا ټکي باید ومني، چې پښتو د اسیا له هغو مهمو ژبو څخه ده، چې د شتوالي تاریخ یې د اسیا په یوه ډېر مهم، لرغوني او تاریخي کام (پښتنو- پټانانو- افغانانو) پورې اړوند دی. (5)

پښتو لرغونې او تاریخي ژبه ده، چې ان تر اسلام مخکې یې هم په ځینو کتیبو، څلیو او کتابونو کې څرک لگېدلی دی او څرگندوي چې دا ژبه تر زیاتو نورو ژبو اوږده سابقه او تاریخي شالید (پسمنظر) لري. خو د نېکمرغۍ ځای دا دی، چې پښتو یوازې ژبه نه، بلکې پښتو قانون دی، پښتو خلی او نرخ دی، پښتو قسم- ژمنه، هوډ او پښتو یو بشپړ کلتور دی.

دا اوس هم په کوزه پښتونخوا کې بې پښتو، پښتنو ته د پنجابي خطاب کېږي. خو پښتو یوازې په ژبې پورې محدوده نه ده، هغه څوک چې پښتو ویلای شي، هغه پوره پښتون نه شي کېدی، بلکې سوچه پښتون هغه دی، چې د خپل ننگ او ناموس د ساتنې لپاره خپل سر هم قربانوي، سخاوت لري، د نورو لاسنیوی کوي، ژمنه او قسم نه ماتوي، خپل ځانگړي کلتوري ارزښتونه ساتي.

که پښتو یا بله هره ژبه هرڅومره تاریخي قدامت او لرغونتوب ولري، لري به یې، د ژبې اوسنی حالت باید په پام کې وساتل شي.

د ژبې پر لرغونتوب او قدامت باندې ډېر ټینگار به ډېرې جدي او علمي خبرې نه وي، ضروري خبره دا ده، چې د دې ژبې اوسني او راتلونکي منظر ته جدي پام وشي. (6)

هسې خوزیاتې ژبې شته او وي به، چې یو وخت به په یوه لویه وچه کې ویل کېده او زیات لرغونتوب به یې هم درلود. خو د وخت په تېرېدو سره له منځه تللي دي.

څرگنده خبره ده، د هرې ژبې ویونکي چې خپله ژبه له لاسه ورکړي، خپل کلتوري ارزښتونه هم له لاسه ورکوي، غوره بېلگه یې په هند کې په ملیونونو مېشت پښتانه دي، چې له خپل نوم سره یوازې (خان) لیکي، خو نه یې خپله ژبه زده ده، نه هم ورته ارزښت لري. ان چې بوداییزم او هندوییزم پالي.

پښتو او د ژباړې اړتیا

په پښتو کې د داسې کتابونو ژباړې ته اړتیا ده، چې په کلتوري برخه کې زموږ له ټولنې سره ټکرونه لري، د انقلاب په کلونو کې پښتو ته داسې روسي کتابونه راوژباړل شول، چې له ټولنې او د ټولنې له روحیاتو سره یې هېڅ سمونه نه خور، اوس هغه کتابونه د وخت په تېرېدو سره د تاریخ کندی ته ولوېدل، د خلکو زړونو ته یې لارونه موند.

یو شمېر ژبې د خپلې بشپړتیا او لوړې وړتیا له امله د زمانې په زړه کې د مختلفو عواملو او یا د ودې د قانونمندی له مخې په نورو ژبو او یا زمانې حالاتو کې یا خورې شوي او یا هم له منځه تللي دي. لاتین په څه ډول برخلیک اخته شوه، سانسکرېټ ولې اوس "کلاسیکه" ژبه شوه، په اریایي ژبو کې "اوپستا" ولې له خپلو همزولو ژبو (پښتو-پارسي) سره ترننه راونه رسېده؟ (7)

د یونسکو د کتنې له مخې پښتو هم په هغه ژبو کې شمېرل شوې، چې په راروانو کلونو کې به له منځه ځي او ویونکي به نه لري. دا په داسې حال کې چې محمدگل خان مومند، کابل د پښتنو هدیره گڼلی و، خو زه هرات هم د پښتنو بله هدیره گڼم. هلته د پښتنو یوه لویه ولسوالي شته، چې پښتون زرغون نومېږي، ما په ټوله ولسوالي کې ولیدلي، یوازې له څو کوچیانو پرته، بل چا په پښتو خبرې نه شوای کولای. همدا به یې ویل: من به پښتو بلد نییم.

په کابل کې هم اکثریت پښتانه دي، خو په ښار کې دننه تر 50 سلنې زیاتو پښتنو خپله ژبه هېره کړې ده، هم یې کلتوري ارزښتونه بایللي، ځکه چې جامې، دود و دستور یې هم د ښاریانو غوندې کړي دي. یوه بل استاد ویلي وو: پښتانه هغه خلک دي، چې په ښارونو کې ځانونه ورته کلیوال ښکاري، خو په کلي کې ورته ځانونه ښاریان.

یو څو مشرتابه په شعوري توګه غواړي چې پښتانه تر یو ډول کلتوري حاکمیت لاندې وساتي، له دې کبله هغه پښتانه چې په پښتو نه پوهېږي، ډېر نازوي هم. په دې وروستي اړ و دوړ او اله گولو کې خو زیاتو پښتنو د مرګ له وېرې داسې تذکرې واخیستې چې تاجک معرفي شوي وو. له بده مرغه اوس بیا هم دغه کلتوري حاکمیت ژوندی دی او زیات پښتانه ځانونه تاجکان معرفي کوي.

په هرات کې خو د ایران مضر کلتوري ستم واکمن دی، هغه څوک چې په لومړي ځل هرات ته ورځي، گومان کوي د ایران کوم ایالت ته ورغلی دی. خبرې-اترې، لوحې گڼه او نوره راکړه ورکړه په ایراني ژبه او ایراني دود سره ترسره کېږي.

پښتو او د ژباړې اړتيا

ان چې هلته د پښتو څرک نه هم نه ترسترگو کېږي، يوازې يوڅو د گوتو په شمار لوحې په پښتو ترسترگو کېږي، چې هغه هم له پخوا څخه پاته دي. منل شوې ملي ترمينالوژي خو قصداً له منځه وړل شوې ده، د درملتون پرځای اکثره ځايونه دواخانه ليکل شوي، د مارکېټ پرځای پاساژ، چې بنايي د هرات لس فيصده خلک هم ورباندې پوه نه شي. د اطلاعاتو او کلتور له رئيس سره مې ځانگړې ناسته درلوده، ما ترې وپوښتل چې په هرات کې ولې د پښتو خپرونو څرک نه ترسترگو کېږي؟

هغه وويل: موږ شل فيصده ونډه ورکړې، خو ما پر مېز باندې پراته اخبار ته اشاره وکړه، چې ولې يو ټکی پښتو هم نه لري؟ هغه د خپلو ورپېښو ستونزو يادونه وکړه.

هغه ستونزه چې د يوه چارواکي لپاره به زياته وړه وي، ايران د خپلو کلتوري ارزښتونو د دودونې او پراختيا لپاره په مليونونو ډالره لگوي او په سيمه کې زيات تخريباتي عمليات ترسره کوي. دغه هېواد له څو لسيزو راهيسې همدا هڅه کوي، چې افغانستان د ايران اړونده خاوره وښيي، په دې برخه کې يې زيات کتابونه هم خپاره کړي او اوس هم د (خراسان) خوبونه ويني، همدا اوس ايران او د ايراني مفکورې درلودونکي تاجکان په انټرنټ کې دومره مضر مواد خپروي، چې د پښتنو سپکاوی او د ايراني کلتوري ستاينه په کې شوې ده.

د يوې ټولنې د ليکوالو د اثارو په لوستلو سره موږ ته د هغې ټولنې کلتوري او ذوقي کچه، همدغه راز ژوند و د راڅرگندېږي. (8)

خو پر پښتو توره ورځ ځکه راغلې، چې له هر سياسي او نظامي اوښتون يا بدلون سره سم يې د له منځه وړلو کوښښ شوی، د پښتو د غني فولکلور لپاره هم پلانونه سنجول شوي، چې مسخ شي. پښتني کلتور په يو نه يو ډول، منفي معرفي کړي. ويې غندي او سپکاوی يې وکړي. پر همدې موضوعگانو يوشمېر کتابونه هم خپاره شوي، دغه ډول کتابونه زياتره په ايران کې د هغو افغانانو له خوا خپاره شوي، چې ملي ضد او پښتني ضد مفکوره لري. ايران ان ځينو پښتنو ليکوالو ته هم ښې غوړې پروژې په گوته کړې، چې هم پښتانه، پښتو او پښتني - کلتوري ارزښتونه بدنام کړي. هم له دې لارې ځان ته پيسې وگټي.

نړيوال به د دغه ډول اثارو په کتلو - لوستلو او خپرلو سره پښتانه څنگه وپېژني. د غرب زيات کليوال چې کله د افغانستان يا پښتونخوا په اړه څه ليکي، نو خامخا به د پښتنو ژوند، کلتوري، ژبه او

پښتو او د ژباړې اړتیا

ارزښتونه هم یادوي. دوی اکثره پښتانه د منفي کرکټر په توګه پېژني او عقیده لري چې دغه خلک له تعلیم او سواد څخه محروم- قبیلوي خلک دي، چې نه کوم مشخص کلتور او دود و دوستور لري. نه یې همد ژبې قدامت شته زیاتره بهرني لیکوال چې کله غواړي د افغانستان د اتنیکي (قومي) جوړښت، دود، کلتوري رواجونو او روایاتو په اړه څېړنه کوي، نو د پوهنتونونو ښوونکو ته ورځي، په ځینو پوهنتونونو کې داسې ښوونکي هم درس ورکړي، چې ځانګړې سیاسي ایډیولوژي، موخې او تکلونه لري، چې یو ستر هدف او د زیاتو کلونو ارمان یې له پښتنو سره ضدیت دی. ځینو ښوونکو هر وخت د پښتنو پر ضد حساسیت ښوولی او د هرات- کابل له پوهنتونونو څخه یې پښتو بېخي ختمه کړې ده. څو کاله وړاندې چې د کابل پوهنتون مجله په پښتو او پاړسي خپرېده، پر زیاتو کسانو اور لګېدلی و، چې په دې مجله کې ولې پښتو لیکنې راځي، خو دوی بندولای ځکه نه شوه، چې د مجلې لګښت په بهر کې د مېشتو فرهنګیانو له خوا ورکول کېده.

یوه بل تاجکستاني لیکوال په خپل یوه پرېر او پنډ کتاب (مقام تاجیکان در تاریخ افغانستان) کې چې هره کرښه یې له افغان او افغانستان سره د حساسیت او ضدیت څرګندويي کوي، پښتانه له غرونو او رغونو څخه راتویې شوې قبیلې ګڼي، چې ستره دنده یې لوټماری، غلا او شوکماري ښوول شوې. دغه خلک یې په کلتوري لحاظ ټیټ او پست معرفي کړي دي.

دومره کلتوري ارزښتونه او معیارونه چې په پښتو او پښتنو کې شته، په ډېرو لږو کامونو کې موندل کېږي. په کوم کام کې تر شریعت وروسته ناغه شته؟

په کوم کام کې جرګه او مرکه شته؟

په کوم کام کې د مشرانو له خوا د روغې جوړې نه ماتېدونکي څلي او نرخونه جوړ شوي! پښتانه غني کلتور لري او غني خو به ځکه وي، چې زیات کلتوري مسایل یې له اسلام سره په ټکر کې نه دي.

پښتانه ځانګړي کالي، ځانګړې رزمي نڅا (اتن)، ځانګړې لیکدود، ځانګړې دود و دستور لري، چې هر ارزښت یې د ویاړ او افتخار یې یو ستر باب دی. مخالفین خو به یې خود د ورکاوي او تتولو کوښښ کوي، چې له دغو ارزښتونو بې برخې دي. که چېرې د اوسني پښتني نسل سترګې خلاصې نه شي او په پښتو، پښتنو، پښتني کلتور، پښتني ادب، پښتني فولکلور او پښتوپالنې پوه نه کړای شي، په نورو کلتورونو کې به ورک او نوم به یې د تل لپاره د نړۍ له منځه ورک شي. زما په نظر

پښتو او د ژباړې اړتیا

پښتني ضد کتابونه او لیکنې هم باید پښتو ته وژباړل شي، چې پښتانه یې ولولي او د مغرضو انسانانو په موخه ځانونه وپوهوي. که چېرې ځینې پوهان او روڼاندې دا کار مضر گڼي، نو لږ تر لږه دې په نورو ژبو لاسبري او ماهر کسان، دغه ډول لیکنې ولولي. هغه مهم ټکي دې ترې راوژباړي. یوه- یوه کاپي دې لویو لیکوالو ته ولېږي، چې هغوی یې ځواب ولیکي، ځکه تر دې گړیه چوپې خولې کومه نتیجه نه ده ورکړې، ټول پښتانه د پښتو او پښتنو پر ضد له لیکل شویو او خپرو شویو لیکنو، کتابونو او رسالو څخه ناخبره پاته شوي، چې دغه غفلت او ناخبري دوی ته په زیان ده.

یوه روسي لیکوال ایتماتوف په خپله یوه مرکه کې ویلي وو:

هر ادبیات که غواړي پرمختګ وکړي، باید په ټینګو ایډیالوژیکو اصولو یې لاروښوونه وشي، یوازې له همدې لارې پر خپلو تشو (خلاگانو) غلبه کولای شو او له فکري محدودیتونو رابهر کېدی شو. فکري محدودیت د انسان پر دیتوب دی. (9)

په هغه ټولنه کې چې انساني پر دیتوب او کلتوري خلاوې زیاتې وي، ملت جوړونه او ملي یووالی هم له گواښ سره مخ وي، کلتوري څرنگوالی د یوه هېواد د ملي هویت، ملي مفکورې، عقدې او اند و هاند څرگندويي کوي.

ستونزې او کړاوونه خو په هره برخه کې شته او هېڅ کار له زیار یا کړاو پرته پرمخ نه ځي، هغه کار او هاند ښه لاسته راوړنه لري، چې اشخاص پرې ژور سوچ وکړي او له عقل څخه مرسته وغواړي. په لویدیزه (شرقي) نړۍ کې د عمومي ابلاغ یا د ډله ییزې مفاهمې موسسې د پانگه والو په پانگو چلېږي، نو باید پانگوالو ته لږې یا ډېرې، مادي گټې ورسوي. (10)

پانگوال هم باید له خپل کلتور، ژبې او ملت سره اشنا شي، چې د پالنې لپاره یې قربانۍ ته تیار شي. د کلتوري انحرافاتو او پر پښتو باندې د کلتوري سپکاویو مخه هغه وخت نیول کېدی شي، چې عام ولس پر خپلو کلتوري ارزښتونو وپوهول شي او هغه د چا خبره سترگې یې خلاصې شي، لومړی خو باید خلک د سواد له نعمت څخه برخمن شي، بیا دې ډله ییزې رسنۍ: ورځپاڼې، مجلې، راډیوگانې، تلوېزیون او نور مطبوعات زیات کړل شي.

ښایي دولت او حکومت د دغه کار د ترسره کولو وس ونه لري، یا هم ترې اوږه خالي کړي او غاړه ورته کښېږدي. خو که شخصي ټولنې، ارگانونه او انجمنونه د پښتني کلتور د ساتنې لپاره یو لږ

پښتو او د ژباړې اړتيا

خپرونې پيل کړي، گټه به يې ډېره زياته وي، ځکه چې دغه خپرونې ترهره ځايه رسېدې شي، هرڅوک يې لوستلای شي او ښه ترا ورباندې پوهېدای شي، ځکه چې عام ولس په خپله ژبه د خپل کلتور له اړخونو خبرېږي. همدا اوس عام ولس چې تل د نورو ژبو د ويونکو، پنجابي ښکېلاک او پارسي زبېښاک له خوا رټل شوي، سپک شوي او کوټل شوي، ډېره تنده لري، چې په خپله ژبه څه ولولي، دوی له خپلې ژبې، کلتور او ادب سره مينه لري.

که هرڅومره د پښتو د ورکاوي او سپکاوي لپاره ځينې کسان استخدا مېږي. معاشونه ورکول کېږي او طرحې په لاس کې ورکول کېږي. خو پښتانه بيا هم د هر تاراک، اوښتون او ځپلو له کبله لا وينېږي، ځکه چې پښتانه له پښتو ژبې او پښتني کلتور پرته بل الترناتيف يا بدیل نه لري. لاس که ماتېږي غاړې ته لوېږي، پښتون که سپکېږي، پر کلتوري ارزښتونو يې ملنډې وهل کېږي، همدغه پښتانه يې بايد د ژغورنې لپاره متې رابلې وهي.

په پښتو کې بايد د نورو هېوادونو په کلتور پورې اړوند کتابونه وژباړل شي، چې د هغوی له غوره تجربو څخه گټه پورته شي او منفي اړخونو ته يې په پام سره پښتني کلتور ته بيا کتنه وشي، همدغه راز يې سمونه وشي.

په هنري ډگر کې:

د پښتو هنري برخه لکه: تياتر، فلم، سينما او ... کمزورې ده، په پېښور کې داسې پښتو فلمونه جوړېږي، چې يوازې يې موخه پيسې گټل دي، دغه فلمونه غير اخلاقي، فاسد او په هنري لحاظ ټيټ دي، چې هېڅکله هم د پښتني کلتور او پښتني دود و روايتونو استازيتوب نه شي کولای. پښتو ډرامه خويو وخت ښه په خوند سره روانه وه، چې زياتو استادانو وده ورکړې وه، خودا وخت نه يوازې لږې ليکل کېږي، بلکې ژباړې يې هم نه کېږي.

دا مهال بهرني ټلويزيوني چينلونه دومره زيات دي، چې 24 ساعته خپرونې لري، چې زيات خلک يې ځان ته رامات کړي، دغه بهرني چينلونه يوازېني کار دا کوي، چې خپله ژبه زياته ترشعاع لاندې نيسي او غواړي د نړۍ په هر گوټ کې يې وود کړي، ويونکي يې زيات کړي او پراختيا ورکړي.

پښتو او د ژباړې اړتيا

په روسي چينلونو کې اکثره اروپايي او نور انگرېزي فلمونه په روسي ژباړل کېږي، چې يو ټکی انگرېزي هم نه خپروي، دغسې انگرېزي چينلونه بيا نورو ژبو ته وخت نه ورکړي. بلکې زيات هنري فلمونه په خپله ژبه ژباړي. ځکه هغوی د خپل هېواد د ژبو ويونکو ته په پام سره خپروني کوي. هلته هېڅکله هم دغه اړخ له پامه نه غورځول کېږي.

زيات پښتانه اړ دي، چې همدغه بهرني او هغه کورني چينلونه وگوري، چې د دوی په ژبه نه دي، پر دوی باندې بهرنۍ ژبې هم اغېز کوي، زياتو ماشومانو يې پښتو هېره کړې ده او پېژني يې لا نه.

که څه هم په کابل کې ځينې هندي فلمونه پښتو ته راژباړل شوي، خو د څومره والي له مخې لږ دي، بل دا چې اکثره يې 20-25 کاله پخوا ژباړل شوي، چې اوس نندارې ته وړاندې کېږي، له اوسني وخت، اوسمهالو غوښتنو او حالت سره سمون نه خوري. بلکې زړې کيسې کوي. په اردو کې اوسني انگرېزي يا د نورو ژبو فلمونه دوبله کېږي، سړی هېڅ گومان نه کوي، چې دا دې په بله ژبه جوړ شوی فلم وي، دوی له خبرو او قوارو سره سم اوازونه ټاکي او د فلمي کرکټرونو د خولو له خوځولو سره سم متن ليکي، بيا يې ژباړه لولي، همدغه راز نور اوازونه هم ورسره يوځای کوي، چې څوک گومان ونه کړي، دا د بلې ژبې فلم دی.

په کار ده چې پښتو ته هم دا ډول فلمونه راوژباړل شي، که څه هم تراوسه کوم پښتو چينل نه شته، چې دغه ډول فلمونه خپاره کړي، خو که بازار ته وايستل شي، ډېر رانيوونکي به ولري او ښه بازار به پيدا کړي. ځکه خلک ورته تنده لري او غواړي چې په خپله ژبه، بهرني شهکار فلمونه وگوري.

پښتو او د ژباړې اړتیا

انټرنټ، یوه غوره وسیله:

انټرنټ په نړۍ کې د کار و بار یوه لویه او مهمه وسیله ګرځېدلې ده، چې ټوله نړۍ یې د یوه واحد نړیوال کلي Global village غوندې سره تړلې ده، د شلمې پېړۍ ستره لاسته راوړنه انټرنټ و، د انټرنټ په دودېدو سره ګڼ شمېر خلک وزګاره شول، چې دغه وسیله د لسګونو او سلګونو کسانو کار په یوه وخت کې کولای شي.

د نړۍ نور ملتونه په خپل تاریخ، کلتور او ادب پورې اړوند کتابونه او نورې خپروې په انټرنټ کې ږدي، چې د نور خلک یې د نړۍ په هر ګوټ کې کتلاي شي. پرته له دې چې کومه ستونزه وګالي، کولای شي ویې لولي، له ځان سره یې په خپل کمپیوټر کې خوندي کړي او لیکنه ورباندې وکړي.

له نېکه مرغه په دې وروستیو کې پښتو هم انټرنټ ته لاره موندلې، چې ځینې بهر مېشتي افغانان یې د لا تقویه کولو او ځواکمنولو لپاره کار کوي. اوس په انټرنټ کې پښتو ویندوز، پښتو لیکنې (فونټونه) او پښتو سیستمونه شته، چې خلک که هر ځای وي، خپل کمپیوټر ته یې راکښته کولای شي، پرته له دې چې کوم لګښت یا مصرف پرې راشي، خپل کمپیوټر پښتو کولای شي.

په دغو پښتو ویبپاڼو کې پښتو کتابونه، پښتو لنډۍ، شعرونه، تخنیکي لیکنې او نور مواد ځای کړل شي، چې د هرې میاشتې په تېرېدو سره پراختیا مومي او باور لرم، چې په نژدې کلونو کې به پښتو هم د نورو ژبو په کتار کې ودرېږي.

خو انټرنټ داسې وسیله ده چې د نړۍ په هر ګوټ کې یې خلک کارولای شي، باید سمه استفاده ترې وشي، هغه انګرېزي لیکنې دې ځواب شي، چې د پښتنو پرهویت او کلتوري سپکې سپورې ویلې دي. ځکه زیات پښتانه په نوره نړۍ کې خواره واره دي او نوي ماشومان یا تنکي زلمیان چې کله دغه ډول لیکنې لولي، نو بد اغېز ورباندې کړي، یو خو کلتوري پردیتوب هغوی تر ګواښ لاندې نیولی، نو دغه مضرې لیکنې یې ذهني تېښته لایاتوي.

هغه خپرندویي ټولنې چې په لره او بره کې کار کوي، باید د افغانستان په تاریخ پورې اړوند کتابونه د دغو ویبپاڼو څارونکو ته ورو لېږي، چې هغوی یې په پانه کې کښېږدي.

پښتو او د ژباړې اړتیا

که کوم مسلکي یا ځانګیز قاموس هم لیکل کېږي، باید په انټرنټ کې هم خوندي شي، ځکه په انټرنټ کې خلک له قاموس څخه په اسانۍ سره کار اخیستلای شي، که کوم توری یې په کار وي، د الفبا په حساب سم له لاسه توري ته ورځي او مانا یې پیدا کوي. هلته د کتاب غونډې زیات لټون ته اړتیا ته پېښېږي.

که چېرې د انټرنټ ارزښت او اسانتیاوې په پام کې ونیول شي، زیات کسان به ورته مخه کوي، هم به یې له شتو معلوماتي توکو څخه سمه استفاده کوي، هم به په خپله یو څه توکي په کې خوندي کوي. د پښتو د ودې او لا پراختیا په هیله.

ژباړن باید څوک وي؟

په نوره نړۍ کې د ژباړې لپاره منظم ارګانونه شته، چې ارزښتمن کتابونه ژباړي او په لوړ تیراژ یې خپروي. هلته ژباړن د خپل مسلک، پوهنیز مهارت او ذوق له مخې کتابونه ټاکي، یا یې هم خپرندوی ارګان ورته په ګوته کوي. خو زموږ ستونزه داده، چې تر اوسه یو خپرندوی ارګان یا ټولنه نه لرو، چې په پراخه پیمانه پښتو کتابونه، راخپاره کړي. ژباړې ته خو له زیاته وخته پاملرنه نه ده شوې، که شوې هم ده، خلکو له ژباړن څخه زیاتې بېځایه غوښتنې لرلې دي.

د ساري په توګه: هغه څوک چې له ادبیاتو سره مینه لري او پښتو ناولونه ژباړي، ورته ویل کېږي: په پښتو کې ناولونو ته هېڅ اړتیا نه شته، ته باید یو قاموس ولیکې، یا د بل لوی علمي کتاب ژباړې ته ګونډې ووې، چې ګټه یې زیاته ده!!

که چېرې ژباړې د هر ژباړن د ذوق او خوښې له مخې وشي، پایله به یې زیاته غوره وي، که یو ادیب یا د ادبیاتو لېوال کس مجبور وو چې یو علمي قاموس وژباړي، یا یې ولیکي، ښایي د یوه بل پوه او په دې مسلک کې د وارد کس په کچه یې ښه ونه ژباړي.

په هره برخه کې خلک شته، چې د خپل مسلکي مهارت او ذوق له مخې یوه هڅه و هاند کوي. که د کیمیا استاد یو کتاب ولیکي، یا یې وژباړي، ښایي زیات معیاري یې وژباړي، خو که یو ادیب اړ کړو، چې د مثلثاتو یو کتاب وژباړي، نو ښایي زیاتې تېروتنې ولري.

پښتو او د ژباړې اړتيا

که ډاکټر د طب اړوند کتاب وليکي يا وژباړي، هم به د زياتو نیمګړتياوو مخه نيول کېږي، هم کېدی شي په کتاب کې پخوانۍ تېروتنې او غلطۍ اصلاح شي. ښايي ځينې داسې ډاکټران هم وي، چې له ادبياتو سره مينه لري، هغه که د ادبياتو اړوند کتاب ليکي يا په دې برخه کې بل ادبي کار ترسره کوي، بايد مخه يې ونه نيسو. ځکه چې دا د ذوق او تندې خبره ده، هر څوک کولای شي، له خپل ذوق او خوښې سره سمې ليکنې وکړي.

ليکوال او ژباړن ته بايد موږ قاعدې او معيارونه وړاندې نه کړو، بايد پرېښوول شي، چې هر کس په خپله خوښه يوه څانګه وټاکي، کتابونه په کې وليکي او يا يې وژباړي.

که تازي ژبه هر ګوره ښه ده

پارسي هم ښه په خوند خوړه ده

چا يې پلو له مخ وانه خيست

پښتو لا هسې بکره پرته ده

خوشال بابا

سرچینې:

1. چرا رنج میبریم؟: عبدالمجید رشید پور، 332/331 مخونه، کلمات مرده و بیجان.
2. گوربت: پرله پسې شپاړسمه ګڼه، ژبه، دماغ ته د خارجي نړۍ د پرانیستې کړکۍ په څېر، محمد ظاهر افق.
3. ګندهارا: د فرهنګ په وده کې د ازادو خپرونو اړتیا، سرمحقق زلمی هېوادم، 196 مخ.
4. د پښتو د ودې اړتیا او لارې چارې: 170 مخ، د جمال الدین لیکنه: د پښتو ژبې د وروسته پاتې کېدو لاملونه او د هغې په وړاندې په شتمنو هېوادونو کې د اوسېدونکو افغانانو مسئولیت.
5. پورتنۍ اخځ: پښتو ژبه، یوه ملي او فرهنګي اړتیا، د استاد عبد الخالق رشید لیکنه، 45 مخ.
6. هیله: پرله پسې اتلسمه ګڼه، پښتو ژبه او نننۍ اړتیاوې، د ډاکټر خوشال روحي لیکنه، 125 مخ.
7. د پښتو ژبې د ودې اړتیا او لارې چارې: پښتو ژبه یوه ملي او فرهنګي اړتیا، د استاد عبد الخالق رشید لیکنه، 53 مخ.
8. افسانه‌های معاصر المانی: د الماني کیسو دري ژباړه، الف مخ.
9. هنرو ادبیات: د چکسلواکیایي او روسي لیکوالو د لیکنو او مرکو ټولګه، مریم وجدان، د چنگېز ایتماتوف مرکه، 1364 ل کال، 9 مخ.
10. گوربت: پرله پسې شپاړسمه ګڼه، ډله ییزه مفاهمه، د استاد عبد الجلیل وجدي لیکنه، 71 مخ.
11. ګندهارا: پرله پسې اتمه ګڼه 1377 ل کال / سلواغه- کب / ادب / سباوون مومند.
12. د پښتو ادبیاتو تاریخ: استاد زلمی هېوادم، په پښتو کې د نوي معاصر شعر، د پیدا کېدو زمينې، 275 مخ.

Get More e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com - Digital Library